

Csodák nélkül

Kezdjük a legvégén, a könyv hátlapjának utolsó bekezdésével. A szerző elmeséli, hogy csüggedt óráiban fel szokta idézni Máté evangéliumának egyik epizódját: „Az apostolok kétségbeesve jelentik Jézusnak, hogy csak öt kenyérük és két haluk van, de ötezer éhes szempár szegeződik rájuk. A Mester ezekkel a szavakkal fordul feléjük: »Adjatok nékik ti enniök!« Mit mondjak? Én is ki akartam próbálni...” Minthogy a hátlap előtt elolvastam a könyvnek mind a 369 oldalát, tanúsíthatom, hogy – játékos vallomás komolyan veendő, és – legalábbis világi szempontból – nem minősíthető szerénytelennek. Igaz: Iványi Gábor e metaforával Krisztushoz hasonlítja magát, de ezt megtették már előtte sokan, például Beckett csavargója, Estragon is, mintegy érzékeltetve, hogy alulnézetből, a nyomorúság mélységeiből nyílik meg az élet krisztusi perspektívája. Az adott esetben a hasonlatnak különleges súlyt ad, hogy játékossága cinkosságból fakad: a vallo-mástevő meg van győződve arról, hogy szerepvállalásában – szükségképpen emberi léptéke ellenére – Krisztus is felfedezi a saját példáját, és visszahunyorít rá.

Én azonban, megrögzött ateistaként, méltatlankodni kezdek. Szerintem Krisztus visszaél Iványi Gábor jóhiszeműségével. Képzelnék el egy mai mestertüzt, aki lézerirányítású rakétájával lelő egy hipermodern bombázót, majd tanítványa kezébe nyom egy csúzlit, és így szól hozzá: „Csináld utánam.” Krisztus történetének idején mindennaposak voltak a csodák. Öt kenyérrel és két hallal csakugyan megvendégtelt ötezer férfit, továbbá a hozzájuk tartozó asszonyokat és gyerekeket, és még maradt is elemózsia, tizenkét teli kosárral. Máskor a tengeren sétált, sántákat, va-

kokat, némákat, csonkákat gyógyított érintéssel, holtakat támasztott fel – egyszóval hatálytalanította az Atyja által teremtett természeti törvényeket, emberbaráti céljai érdekében. Tanítványa azonban, hasonló célokat követve, nemcsak a természeti törvényekkel nem bír, hanem az állami és városi költségvetés előírásaival, és a hivatalok packázásaival sem. Mondhatjuk persze, hogy a hatóságokkal Krisztus se boldogult, minnek következtében ellenségei megfeszítették, de erre a diadalmas csodatételek után került sor, mégpedig programszerűen, minthogy ez volt a Megváltás gyötrelmes feltétele.

Az „ellenségeim” szót egyébként Iványi Gábor is alkalmazza, könyve első oldalán. Köszönetet mondana nekik, amiért írásra inspirálták, mégsem teheti, mert nem merik nyíltan vállalni az ellenségi státust. Nem vitás, hogy a Fővárosi Önkormányzatnak azokra a funkcionáriusaira céloz, akik emberi irigységből vagy szakmai féltékenységből vagy egyszerűen csak a Hivatal Szellemének lélekzsugorító és agyatlanító hatására minden tőlük telhető megtettek annak érdekében, hogy megalázzák, roppant munkával kiépített intézményrendszerét szétdarabolják, és véget vessenek példátlanul gyümölcsöző tevékenységének. A szerző a könyv közepére – a szociális munkásokkal és hajléktalanokkal foglalkozó riportok és naplók közé – két olyan fejezetet iktatott, mely Gullivernek a törpék ellen folytatott kilátástalan, sziszifuszi háborúját ecseteli. Igen okos strukturális ötlet ez: a hivatali környezetből szivárgó szellemiség visszafelé és előre bűzölögve átítatja az ábrázolt anyagot.

Meggyőződésem, hogy az „ellenség” szót Iványi metafizikai értelemben használja. Annak a rossz szellemnek az

inkarnációját nevezi így, amelynek szemében a könnyebb megoldás többet ér a jó megoldásnál. Márpedig a legkönnyebb megoldást az találja meg, aki a konfliktusokat a szenvedők rovására dönti el, a költségvetést a legkiszolgáltatottabbak kárára módosítja, a legvédtlenebb üldözötteket üldözi. A könyvben szerepel „egy különös, huszadik századi lelet”, melyben a főváros szociálpolitikai ügyosztálya „az elektromos áram, a víz, gáz és egyéb anyagok” korlátozására kötelezné Iványit. A menedékhelyek lakói ücsörögjenek a sötétben! Ne húzzák le a vécét! Ez csak olyan társadalomban követelhető, ahol kártékony rovaroknak tekintik a hajléktalanokat. Már Jób könyvéből ismerjük, a vigasztaló barátok jóvoltából, azt a lenyűgöző észjárást, mely a szenvedésért kiváltképpen a szenvedőket teszi felelőssé. Ez az ellenség logikája: racionális maszkban a tökéletes ésszerűtlenség. A Fővárosi Közgyűlés Szociálpolitikai és Lakásügyi Bizottságának elnöke interjútban fejt ki, hogy „A szociális szakma sajnos olyan szakma, ahol nem csak segíteni kell tudni, hanem azt is el kell fogadni, hogy mindenkin nem lehet.” Iványi eltűnődik: csakugyan nem tehet semmit a föld sokmilliónyi éhezőlakosáért – „de azokért, akik hozzám fordulnak?” Szociális intézmények működtetőjének szemszögéből ez az egyetlen ésszerű kérdésfeltevés, mely már az egyetlen ésszerű választ is magában rejt. Az ilyen kérdező sohasem mondhat le arról, „hogy a máshonnan kiszorult hajléktalanok (legalább elsődleges) alapellátását főlássa.” Ez Iványi logikája, mely keresztre nem juttatja ugyan, de némi töviskoronával szakadatlanul kecsegteti.

Ezt a logikát a morálon kívül társadalmi elemzés alapozza meg. A könyv olvasóját megdöbbeníti, hogy az esetek többségében mennyire véletlenül múlik, hogy ki kerül utcára. Az egyéni sorsok kiszámíthatatlan buktatóin kívül nálunk a rendszerváltozás gazdasági kárvallottjait szinte törvényszerűen fenyegeti ez a rémség. A privatizáció

megszünteti a munkásszállásokat, az új tulajdonosok pedig nem kötelezhetők ilyen intézmények fenntartására. A létminimum alatt élők nem bírják fizetni a közüzemi díjakat, és egykettőre az utcán találják magukat. Akkor is ez történik velük, ha eladják fejük fölül a házat, és nincs pénzük új lakásra. Sőt, az új vállalkozók egy-egy óvatlan húzása is ugyanezzel az eredménnyel járhat: életveszélyes brigantik markába kerülnek, és máris hajléktalan-menhelyen a négygyermekes család. Olvasás közben döbbsentem rá, hogy engem sem véd különbejáratú őrangyal. A hajléktalanok menhelyeinek falában mindenkinek (vagy legalábbis majdnem mindenkinek) a számára van téglá. És én eddig mégis úgy tekintettem rájuk, mint más bolygók lakóira. Sőt viszolyogtam is tőlük, deklarált rokonszenvenyilatkozataim ellenére. Egyszer sem képzeltem magam az aluljárók telefonfülkéiben éjszakázók közé, pedig elégszer láttam őket, például tőzsomszédságomban, a Ferencziek terén. Nem volna kedvem egy teliszart odú lakóit megérinteni, gennyes sebeikből kicsalogatni a nyüzsgő férgeket. Még időnkénti adakozó gesztusaimban sem testvériesség bujkál, hanem a távolság manifesztálódik. Eszembe jut Heine, akinek szíve szerette a népet, de az orra utálta. Pedig szívvel csak az emberiség nyomorának enyhítéséhez bajtársias orr kell! Honnan vegyek ilyet? Attól tartok, hogy új olvasmányom sokkoló élménye ellenére megmaradok most már az emberiség boldogításánál.

Pedig Iványi könyve napnál világosabban bizonyítja, hogy a hajléktalanoknak csak öt százaléka választotta ezt az életformát, kilencvenöt százaléka viszont „nem kívánná tovább vonszolni a csöviszatyrot, nem akarná a tisztiorvosi szolgálat tömegfürdőjében bogártalaníttatni szőrzetét, étrendjét a kukából kiegészíteni, szerelmi életét vagy testi szükségletét az utcán lebonyolítani, mint a kóbor kutya, maga után semmivel össze nem téveszthető illatfelhőt

húzni és naponta hallani, hogy csak teher a társadalomnak.” És e kilencvenöt százalék túlnyomó többsége a kapitalista fordulattal járó szociális nemtörődomség áldozata. Pedig a kapitalizmusra – ha már nem lelünk működőképes társadalmat, amely igazságosabb ennél – csak úgy lett volna szabad áttérni, hogy eleve védekezünk legszörnyebb konzekvenciái ellen. Iványi egész könyve azt bizonyítja, hogy „ha az intézmények – a gyermekvédelemtől a felnőtt-gondozásig – megfelelően működnének, tulajdonképpen eltűnhetne szemünk elől a hajléktalanok rongyos serege”. Sőt még tovább is megy: szerinte a szociális érzéketlenség drágább, tehát kapitalista szempontból is kevésbé célravezető, mint a gondoskodás. Példának azokat a szegényeket hozza fel, akik azért kerülnek az utcára, mert nem bírják a lakás rezsijét kifizetni. Iványi számol: ha ezeket az embertömegeket saját lakásukban élő hajléktalanoknak tekintenék, akkor a költségek – négytagú családot és igen szerény életkörülményeket véve alapul – havi tízezer forintba rúgnának. Az utcára penderülve ezek az emberek elvesztik állásukat, a hajléktalanokat ellátó rendszer pedig fejenként mintegy húszezer forintot emészt fel. A gyerekek, állami gondozásban, harminc-hatvanezer forintba kerülnek. „Az egész családot figyelembe véve a ráfordítás évente akár kétfélmillió forintot is kitehet, s ebből az összegből talán egész helyzetük megoldható lenne.”

Nem ellenőrizhetem ezeket a számításokat, csak azt állapítom meg, hogy a bennük megnyilatkozó észjárás sem összeférhetetlen a magángazdálkodás szellemével. Iványi logikai újítása *csupán* abból áll, hogy az általánostól az egyedi felé haladó egyoldalú tervezői szemléletet kiegészíti egy másikkal, mely az egyedi felől startol az általános irányába. Meggyőződésem, hogy a magángazdaságon alapuló állam szociálpolitikája is kizárólag e két mozgás együttes alkalmazásával alkotható meg emberhez nagyjából méltó, és egyben gazdaságos módon. (Gazdaságosnak ugyanis csak olyan szemlélet mondható, melyben a távlati érdekek szempontjai dominálnak.)

A könyvnek szánt szándékkal csak polémikus és elméleti vonatkozásait érintem. Nem ismertetem a benne tolongó életanyagot. Bármit ragadnék ki ebből, úgy érezném, hogy mazsolázok, és szegyenkezni kellene a többi, elhallgatott epizód miatt. Az itt lejegyzett rémségekkel szemközt a nyomor nagy ábrázolói értelmetlenül meseköltők. Olvasás közben azon kaptam magam, hogy életemben először ajakbiggyesztve gondolok az irodalomra. Nem érdemes már, legalábbis leleplező célzattal, regényt írni a nyomorról. A *Hajléktalanok* ténytömege, a maga valódi összefüggésében, maga alá gyűr minden hasonló tartalmú fikciót.

Iványi Gábor: *Hajléktalanok, Sík Kiadó, Budapest 1997, 369 o., 990 Ft.*